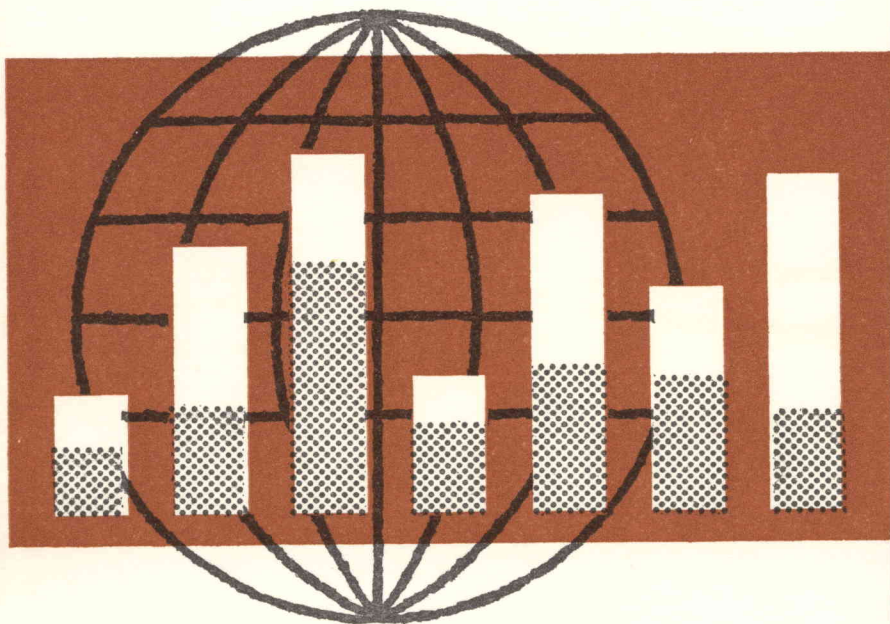

Det ekonomiska läget

September 1964 Nr **3**

Utarbetad inom Industriens Utredningsinstitut

Distriberad av Svenska Arbetsgivareföreningens sektion för företagsnämnder

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

<i>Den internationella konjunkturbilden</i>	3
<i>USA</i>	6
<i>EEC</i>	12
<i>EFTA</i>	16
<i>Konjunkturläget i Sverige</i>	20
<i>Produktionsutvecklingen</i>	21
<i>Utrikeshandel och valutareserv</i>	22
<i>Investeringsverksamheten</i>	23
<i>Löne- och prispolitik</i>	26

»Det ekonomiska läget», som distribueras av SAF:s sektion för företagsnämnder, utkommer tre gånger per år, varav två gånger under våren och en gång under hösten. Dessutom publicerar SAF genom sektionen för samhällsekonomi ett bildmässigt informationsmaterial i form av stillfilmer (bildband med inspelad kommentar) över konjunkturläget, »*Ekonomisk vårjournal*» resp. »*Ekonomisk höstjournal*». Stillfilmerna uthyras och försäljas genom PA-distribution, Warfvinges väg 26, Stockholm K, tel. 54 13 10. Till dessa stillfilmsjournaler finnes ett särskilt texthäfte, som delvis anknyter till »Det ekonomiska läget».

Översikten har utarbetats inom Industriens Utredningsinstitut varvid det förberedande arbetet utförts av pol. mag. Per Eklund.

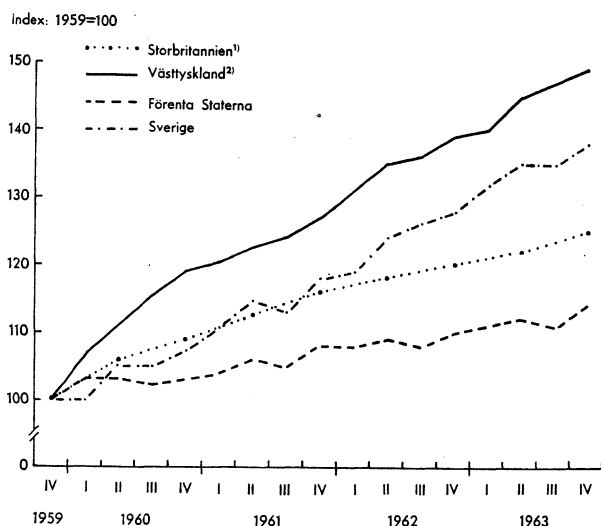
Den internationella konjunkturbilden

Den internationella konjunkturen präglas av en produktionsuppgång inom de flesta industriländer. Sysselsättningen har stigit och f.n. föreligger genomgående brist på arbetskraft och en press uppåt på lönenivån. Vissa stater har dock svårigheter att genom ökad export klara de betalningsproblem som uppkommer genom den växande importen.

Högekonojunktoren i USA fortsätter och är nu inne på det fjärde året. Sedan Koreakriget är detta ett rekord i varaktighet hos ett ekonomiskt uppsving. Genom skattesänkningen i februari har tydligen den amerikanska ekonomin fått den

Hög produktion och sysselsättning

Figur 1. Timförtjänster för industriarbetare
1959—63

1) April- och oktobersiffror

2) Inklusivt byggnadsverksamhet och gruvsdrift

Källa: Konjunkturinstitutet
Internationell statistik

extra stimulans den behövde för att produktionsökningen och nedgången av arbetslösheten skulle fortsätta. Arbetslösheten har enligt senast tillgänglig statistik under juli för första gången sedan 1957 underskridit 5 procent. Den totala produktionen beräknas detta år komma att överstiga 1963 års med 5 procent.

EEC-länderna befinner sig fortfarande i en konjunkturfas, som kännetecknas av en livlig inhemsk efterfrågan och av fortsatta kostnads- och löneökningar. Den totala produktionen har fortsatt att stiga, men konjunkturbilden uppvisar väsentliga olikheter länderna emellan. I flera länder har kredit- och penningpolitiken successivt skärpts. De stabiliseringsprogram som har genomförts — främst i Italien och i Frankrike — har ej ännu resulterat i önskad jämvikt. Tillväxttakten i den franska produktionen har på sistone minskat betydligt och i Italien har produktionen t.o.m. stagnerat. I Västtyskland däremot fort-

Industriproduktionens procentuella tillväxt i olika länder (Säsongrensade årsmedelvärden)

	Fr.o.m. fjärde kvar- talet 1961 till fjärde kvartalet 1962	Fr.o.m. fjärde kvar- talet 1962 till fjärde kvartalet 1963	Fr.o.m. fjärde kvar- talet 1963 till april— maj 1964 (uppräknat till årsnivå)
Frankrike	4,8	8,7	4,6
Tyskland	5,2	4,9	7,7
Italien	6,5	9,2	—4,0
Sverige	0,6	5,2	6,0
Japan	1,3	19,2	12,9 ¹⁾
Storbritannien	1,6	8,5	2,8 ¹⁾
USA	4,0	6,1	7,9 ²⁾
EEC	5,3	6,6	7,6 ³⁾
EFTA	1,5	8,0	6,4

1) Maj

2) Andra kvartalet

3) Första kvartalet

Källa: National Institute Economic Review

sätter produktionen att stiga med oförminskad styrka och nationalprodukten väntas öka med 5 procent under 1964. De skilda konjunkturbilderna i EEC-länderna har medfört allvarliga problem vad beträffar det interna samarbetet.

Genom de omfattande lönestegringarna i EEC-området har exportindustriernas kostnadsläge — dock med undantag av Västtyskland — försämrats jämfört med USA och en del andra industriländer. Skulle denna utveckling fortsätta kan vi vänta en uppbromsning i EEC-områdets export, vilket i sin tur betyder att en av de mest betydelsefulla faktorerna bakom sexstatsmarknadens snabba ekonomiska tillväxt bortföller.

Även inom EFTA-länderna råder en allmän högkonjunktur. Ökningen i Storbritanniens industriproduktion har visserligen saktat av under de senaste månaderna, men den höga aktivitetsnivån har dock lett till ett mycket betydande valutautflöde. Man kan därför emotse en åtstramning av den brittiska konjunkturpolitiken under höstens lopp. Även i de övriga EFTA-länderna har en åtstramning skett. Kreditpolitiken i de skandinaviska länderna har sålunda skärpts.

EFTA-områdets exportökning till EEC har under flera år i allmänhet överskridit ökningen i handeln inom EFTA. Om man enbart ser till den handelsbefrämjande effekten av en reduktion av tullar och borttagande av importkvoter, kan man fråga sig varför EFTA-områdets interna handel inte har ökat kraftigare än EFTA:s export till EEC. EEC-området är en tullunion, vilket betyder att de successiva tullsänkningarna enbart kommer medlemsländerna till godo, samtidigt som de har en gemensam yttre tullmur mot övriga länder.

**EFTA
framgångsrikt**

Den för utomstående länder ogynnsamma omläggningen av handelsströmmarna, som skapan-

det av en tullunion i och för sig medför, har emellertid mer än motverkats för EFTA-området i dess helhet av den mycket snabba inkomst- och efterfrågeökningen, som fortgått inom EEC sedan slutet av femtiotalet. Importen från omvärlden har därför kraftigt stigit. Detta kom framför allt att gynna Storbritannien. Mellan 1961 och 1963 ökade Storbritanniens export till EEC med cirka 30 procent medan motsvarande ökning till medlemsländerna i EFTA endast var 15 procent.

Läget har nu ändrats. EEC:s import från omvärlden ökar inte lika starkt som tidigare. En orsak är den ovan påtalade dämpningen i produktionsutvecklingen inom EEC som noterats i samband med den allt stramare ekonomiska politiken. Vidare har produktionsapparaten inom alla sektorer byggts upp, så att kapacitetsbristen inom olika industrier inte synes vara lika utpräglad som under tidigare år. Dessa faktorer torde delvis förklara att den brittiska exporten till EEC-länderna under 12-månadersperioden juli 1963/64 endast steg med 5 procent, medan motsvarande ökning till EFTA-området var 16 procent.

USA

Skattesänkningen driver konjunkturen Bruttonationalprodukten låg på en nästan 7 procent (löpande priser) högre nivå under det första halvåret 1964 än under motsvarande tid år 1963. Ökningen under det första kvartalet kan så gott som helt tillskrivas den privata konsumtionen.

I februari sänktes de direkta skatterna. Skattesänkningen berörde dock ej löntagarna förrän i mars. Erfarenhetsmässigt brukar konsumtionsökningen följa inkomstförbättringen med en viss eftersläpning. Man kan därför räkna med att den fulla effekten av skattesänkningen i februari är att vänta först under de båda sista kvartalen i år.

Investerings- boom i USA

Industriproduktionen låg i juni på sin hittills högsta nivå. Ökningen från juni föregående år har varit 6,3 procent. De optimistiska framtidsbedömningarna återspeglas också i företagens efterfrågan. Investeringsprognoserna pekar på en exceptionellt stark ökning i investeringstakten. Inom den egentliga industrin väntas en ökning i investeringsutgifterna med 17 procent för 1964 jämfört med 1963. Järn- och stålsektorn samt bilindustrin avser att öka sina investeringar med cirka 25 procent respektive cirka 35 procent jämfört med 1963.

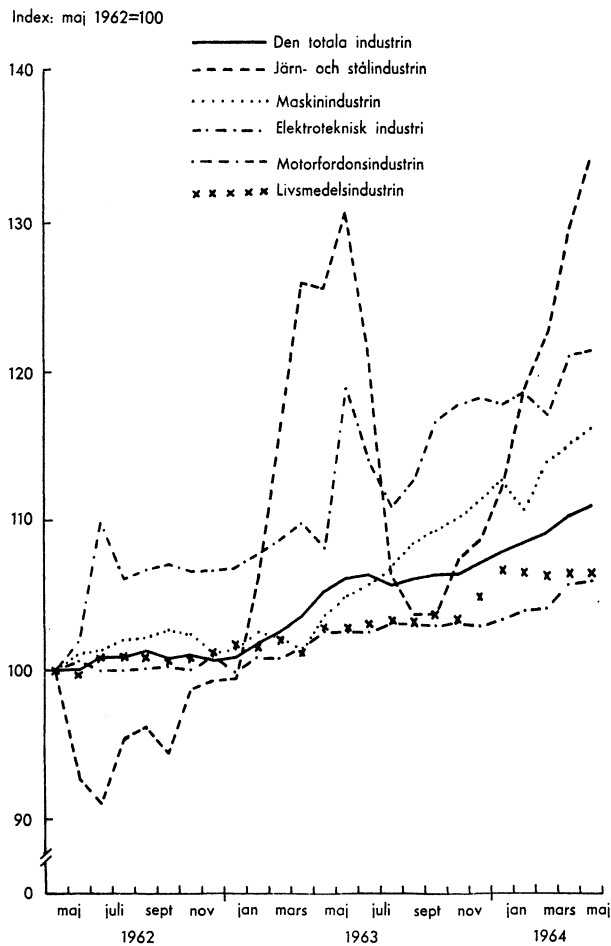
Lagerökningstakten föll tillfälligt under det första kvartalet i år. Lagren kan i fortsättningen väntas att öka åtminstone i takt med industrins emotsedda stigande omsättning.

Den gynnsamma konjunkturen har stimulerat till stora produktionsökningar inom bilindustrin. Produktion och försäljning av bilar befann sig på en rekordnivå under det andra kvartalet. Efterfrågan på bilar väntas ytterligare öka under tredje och fjärde kvartalen i år.

Såsom man kan vänta sig har också järn- och stålindustrin expanderat under den senaste tiden. Stålproduktionen i juli var 17 procent större än i fjol. Efterfrågan fortsätter att vara stark från kapitalvaruindustrierna och från bilindustrin. Lagren hos dessa stålförbrukare var det första halvåret något mindre än för ett år sedan. Förbrukarna väntas komma att lägga upp reservlager för att gardera sig mot ett eventuellt produktionsstopp om strejk skulle uppstå när stålarbetarnas kollektivavtal löper ut den 31 maj 1965. År 1955 sattes ett produktionsrekord för stålindustrin med 106 miljoner ton och enligt den ovan skisserade utvecklingen är det sannolikt att detta rekord kommer att överträffas i år.

Prisstegringarna har varit måttliga inom stål-

**Figur 2. Industriproduktionen i USA
maj 1962—maj 1964**

Källa: Federal Reserve Bulletin

**Stabila
stålpriser
i USA**

sektorn liksom inom andra sektorer och priserna är endast 3 procent högre än vad de var 1957—59. Stålproducenterna anser att de behöver öka priserna för att finansiera nyinvesteringar och moderniseringsprogram. Det hårda efterfrågetrycket underlättar för stålindustrin att förverkliga dessa

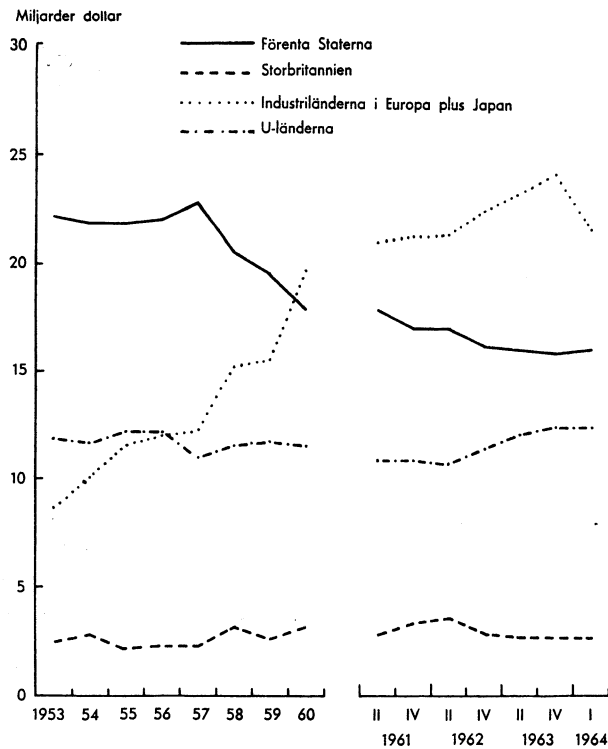
krav på prisstegringar. Den amerikanska stålindustrins kostnadsläge f.n. är gynnsamt i förhållande till stålindustrin i andra länder. Man befärdar därför ej någon större importökning vid en eventuell höjning av priserna. Mot en prishöjning talar dock att den inhemska konkurrensen inom stålindustrin nu är hårdare än vad den tidigare har varit. Vidare har president Johnson nyligen varnat stålproducenterna att äventyra det nuvarande uppsvingets lugna prisutveckling.

Arbetslösheten har såsom en följd av konjunkturuppsvinget successivt fallit till knappt 5 procent. Det är arbetslösheten bland de gifta männen som minskat mest under den senaste tiden. En kontinuerlig minskning har här ägt rum sedan 1961 och arbetslöshetsprocenten som noterades i maj var den lägsta sedan 1957. Ungdomsarbetslösheten fortsätter emellertid att utgöra ett allvarligt problem. I april och maj var denna grupps arbetslöshet t.o.m. något högre än under 1962 och 1963.

Handelsbalansen har tämligen konstant haft ett månatligt plussaldo på omkring 500 miljoner dollar sedan i september 1963. En viss minskning inträffade dock under juni. Denna torde vara föranledd av att den kraftiga inhemska stegringen i efterfrågan medförde såväl en nedgång av exporten som en ökning av importen. USA har sedan slutet av 1950-talet haft ett totalt underskott i sina transaktioner med omvärlden på 2—4 miljarder dollar per år. Det anmärkningsvärda är att handelsbalansen inklusive export och import av tjänster varit positiv. Sedan 1960 har det amerikanska nettoöverskottet för varor och tjänster i medeltal per år legat på omkring 4,3 miljarder dollar. Det totala kraftiga underskottet i betalningsbalansen beror på dels amerikanska regeringens ekonomiska och militära hjälp i form

**Dollarutflödet
fortsätter**

Figur 3. Guld- och valutareservernas utveckling
1953—64

Källa: International Monetary Fund

av gåvor eller lån till olika delar av världen, dels amerikanska företags investeringar i utlandet. Det för förändringar i räntenivån känsliga kapitalet har också företrädesvis placerats i andra länder än USA.

Man kan säga att USA tjänstgör såsom en bank, vilken för att finansiera sin långfristiga utlåning upptar kortfristiga lån och säljer guld. Det är dessa dollarreserver i utlandet, vilka medför ett latent hot mot dollarns värde. En plötslig begäran om guldinlösen och/eller en konvertering av existerande dollartillgångar i utländsk ägo till

andra valutor kan komma att ske i stor skala, om förtroendet för dollarn skulle skadas.

En viss förbättring i betalningsbalansen ägde rum under senhösten 1963 och under det första kvartalet 1964. Förklaringen härtill får till stor del sökas i speciella omständigheter. Viktigast torde vara förslaget om en ränteutjämningskatt på amerikanskt kapital placerat i utlandet. Detta lagförslag som helt nyligen antogs av kongressen utgör ett försök från de amerikanska myndigheternas sida att undanröja underskottet i betalningsbalansen genom att göra de utländska kapitalinvesteringarna mindre räntabla för amerikanerna. Det antas att just ovissheten om lagförslaget skulle gå igenom eller inte varit den faktor som medförde att volymen av nya utländska emissioner på New Yorks kapitalmarknad minskade från 2 miljarder dollar under det första halvåret 1963 till endast litet över 600 miljoner under de följande tre kvartalen.

De långvariga verkningarna av den nu genomförda ränteutjämningslagen, vilken är retroaktiv fr.o.m. den 18 juli 1963, hör emellertid ej över-skattas. Lagen beräknas vara i kraft t.o.m. slutet på 1965, men presidenten har möjlighet att begära förlängning.

Ett annat skäl till förbättringen i betalningsbalansen torde vara den ökning i investeringarnas förväntade räntabilitet, som följt med det ekonomiska uppsvinget. Detta har skapat större intresse för amerikanska företag att investera på hemmamarknaden.

Den relativt stabila prisnivå som har rått under de senaste åren — konsumentprisindex har stigit med omkring 1 procent per år — har även präglat våren 1964. Partiprisindex för juni hade samma värde som för ett år sedan. Prisutvecklingen inger sålunda inga farhågor. De kommande löne-

förhandlingarna inom bilindustrin kan dock betyda ett avbrott i den hittillsvarande stabiliteten. Den löneuppgörelse som bilarbetarna skall förhandla om under de närmaste månaderna kommer nämligen att tjäna såsom måttstock för andra löneavtal. Det anses troligt att bilarbetarna kommer att begära en 5-procentig årlig ökning i löner och förmåner för de tre år kontraktet skall gälla. Ett dylikt löneyft skulle vara större än vad presidentens ekonomiska rådgivare anser vara förenligt med samhällsekonomisk balans.

**USA budget
för år 1965
kontraktiv**

Man räknar med att fr.o.m. nästa budgetårs början i juli 1965 en avsevärd reduktion av budgetunderskottet kommer att ha inträffat. Ett närmande till en budgetbalans kommer att ha en kontraktiv effekt på ekonomin. Man skulle följaktligen — eftersom det i valtider inte är opportunt för Johnson-administrationen att tillkännage ytterligare konjunkturstimulerande åtgärder som leder till budgetunderskott under 1965 — i stället kunna vänta sig en lätt penning- och kreditpolitik för att stimulera produktion och sysselsättning. En lätt kreditpolitik med en relativt låg ränta skulle å andra sidan medföra att betalningsbalansen kunde komma att ytterligare försämrats. Därigenom skulle nämligen skillnaden mellan räntenivåerna i USA och Västeuropa — där flera länder höjt diskontot under 1964 — komma att vidgas, vilket kan leda till en utströmning av amerikanskt kortfristigt kapital.

EEC

**Västtysklands
export-
överskott
fortsätter
att växa**

Konjunkturutvecklingen i Västtyskland har i hög grad influerats av det starka inflationstryck som rått inom den övriga sexstatsmarknaden. Samtidigt har det funnits trånga sektorer även inom den inhemska ekonomin vilka förstärkt

inflationstendenserna. Byggnadsefterfrågan under 1964 kommer att vara 7—8 procent högre än förra året. Kapaciteten beräknas samtidigt öka med 10 procent, varför denna flaskhals skulle komma att elimineras.

De länder som har haft och har de största inflationsproblemen har haft stora importöverskott i sin handel med Västtyskland. Därigenom har deras eget inflationstryck lättat, samtidigt som Västtyskland fått ett allt större plussaldo i sin handelsbalans. Under de fem första månaderna i år var Västtysklands exportöverskott totalt 3 900 miljoner D-mark jämfört med 1 800 miljoner under samma period ett år tidigare. Detta överskott medför en stark press uppåt på pris- och kostnadsnivå.

Man räknar med att den ekonomiska politiken i Västtyskland främst har följande handlingsalternativ för att komma tillrätta med det stora överskottet i handelsbalansen: appreciering av D-marken, expansiv kreditpolitik samt investeringar i utlandet. Västtyskland genomförde 1961 en appreciering som endast temporärt minskade överskottet i betalningsbalansen. En ny uppskrivning av D-marken är ett alternativ som kommer att ställa sig svårt att genomföra på grund av den tyska exportindustrins starka politiska inflytande. För att spekulation i ytterligare uppskrivning av växelkursen skall kunna förhindras måste en eventuell appreciering vara så ordentligt tilltagen att varje ny förändring endast skall kunna gå i motsatt riktning. Skulden till att 1961 års appreciering endast medförde en tillfällig förbättring får till stor del läggas på att den endast var på 5 procent. Det skedde därvid en förstärkning av den redan förut strida kapitalimporten genom utländska placerare, vilka spekulerade i en fortsatt appreciering av D-marken.

Alternativet att föra en expansiv kredit- och räntepolitik motiveras med att en ökad inhemsk efterfrågan då skulle minska den egna exporten samtidigt som importen komme att öka och utländskt kapital ej längre lockades till landet genom en högräntepolitik. En gradvis allmän höjning av pris- och kostnadsnivån i hela näringslivet skulle härigenom inträda. Förväntade löneökningar i samband med de nya kollektivavtal som skall göras upp under hösten torde för övrigt medföra en viss uppjustering av pris- och kostnadsnivån mot slutet av 1964. Det bör dock med skärpa betonas att en *medveten* inflationistisk politik får betraktas som utesluten. Vad som kan komma i fråga är snarare en tysk anti-inflationspolitik som stöds av övriga EEC-staters stabiliseringssträvanden.

Det tredje alternativet för de västtyska myndigheterna att kompensera den stora kapitalimporten är att företa en omfattande kapitalexport i form av hjälp till u-länder, ersättning till USA för kostnader för gemensamt försvar etc. Samtidigt har Bundesbank genomfört en omfattande diskriminering gentemot utländskt kapital — inberäknat EEC-kapital — för att förhindra en allt mer växande kapitalimport. Västtyskland har också använt sig av de begränsade möjligheter, som finns under Rom-avtalet, för att genomföra tullsänkningar till förmån för medlemsländerna i EEC.

**Stabilare
prisnivå
i Frankrike**

De prisstegringar som under 1964 förekommit i Italien och Frankrike har varit små i jämförelse med dem som ägde rum under 1963 i dessa länder. Prisstabiliteten i Frankrike har emellertid inte uppnåtts genom att man lyckats bringa utbud och efterfrågan i balans utan hänger till största delen samman med att myndigheterna vidtagit prisstopp på vissa jordbruks- och in-

dustriprodukter. Av allt att döma föreligger fortfarande ett ganska starkt inflationstryck. Lönerna inom det privata näringslivet har nämligen stigit i obetydligt lägre takt än tidigare. Härvid har företagens vinstsituation kommit att försämrats, vilket jämte de kraftiga kreditrestriktionerna torde vara orsaken till den stagnation i investeringarna, som nu kan konstateras. Bortsett från de privata investeringarna är efterfrågan expansiv. Såväl den privata konsumtionen som exporten har uppvisat höga ökningstal. Till följd härav har produktionsuppgången dämpats obetydligt.

Italien är fortfarande problembarnet inom EEC-familjen. Priserna som 1963 steg med 10 procent har varit stabila under de senaste månaderna, men lönerna fortsätter att stiga. Den genomsnittliga timlönen för manliga arbetare inom egentlig industri ökade med 15 procent på ett år från april 1963. Regeringens kredit- och finanspolitik har varit restriktiv. Detta medförde att efterfrågan på kapitalvaror kraftigt gick ned, varvid importefterfrågan minskade. Den förbättring av handelsbalansen som härmed inträffat har förstärkts något av en ökad export. Då underskottet i handelsbalansen alltjämt kvarstår försöker Italien genom bl.a. restitution av skatt gynna exporten.

Av ovanstående har framgått att konjunktur-**Problem**utvecklingen uppvisat olikheter för EEC:s större **inom EEC** medlemsländer. Medan Västtyskland länge lyckats hålla en stabil prisnivå har Frankrike och Italien ända till förra året haft en prisutveckling som stundom tett sig nästan inflatorisk. Den härigenom uppkomna förskjutningen av de inbördes kostnadsrelationerna har lett till att Västtyskland fått ett kraftigt exportöverskott i sitt handelsutbyte med de övriga EEC-länderna. År 1963 gick

inte mindre än 70 procent av den tyska exportökningen till EEC.

Vid tillskapandet av EEC var man medveten om nödvändigheten av att medlemsländerna bedriver en samordnad konjunkturpolitik. Uppbyggandet av en intim ekonomisk gemenskap innebär ju ökade krav att vid utformningen av stabiliseringsåtgärder ta hänsyn till effekten på de övriga medlemsländernas ekonomier. Men EEC:s tillkomst betydde också att myndigheterna fick färre ekonomiskt-politiska medel än tidigare. De kan ej längre använda sig av tullar, importregleringar o.d. för konjunkturpolitiska syften.

Den samordning som skett inom EEC:s ram har i huvudsak haft form av samråd. Det finns ingen »gemensam» konjunkturpolitik i samma mening som det finns en »gemensam» tullpolitik. De nationella myndigheterna bestämmer suveränt hur alla de viktiga konjunkturpolitiska medlen såsom skatter, räntor o.d. skall handhas.

Under senare tid har man inom EEC intensifierat försöken att få en bättre samordning av konjunkturpolitiken. Som ett konkret uttryck för de nya linjerna kan nämnas överläggningarna om att bistå Italien med en stor kredit. Denna skulle vara förenad med ett åtagande från Italiens sida att genomföra en rad konkreta stabiliseringsåtgärder. Italien föredrog dock att i stället vända sig till Washington, där det erhöll en miljardkredit.

EFTA

**Bytes-
balansens
utveckling
skapar oro i
Storbritannien**

Under den sista tiden har import- och exportutvecklingen följts med oro i Storbritannien. Ungefär en tredjedel av ökningen i totalefterfrågan på industriprodukter under det sista halvåret 1963 och första halvåret 1964 täcktes av import. Normalt brukar denna andel vara betyd-

ligt mindre. Den stora importökningen beror bl.a. på en snabb lageruppbyggnadstakt. Lagren väntas fortsätta att öka under det sista halvåret 1964. Investeringarna i maskiner och anläggningar väntas under 1964 öka med 10 procent. Den totala orderstocken inom den egentliga industrin beräknas ha ökat med 35 procent under det andra kvartalet i år.

Perioden juli 1963—juli 1964 ökade Storbritanniens export av industrivaror med endast 2 procent, vilket kan jämföras med en genomsnittssiffra på 8 procent för övriga industriländer. Den ogynnsamma handelsutvecklingen har lett till att bytesbalansen beräknas få ett underskott på omkring 500 miljoner pund under 1964. Detta underskott torde med nuvarande kostnadsläge knappast kunna täckas inom överskådlig framtid. Man fruktar i Storbritannien att löneökningarna inom industrin kommer att överstiga produktivitetsökningen. Problemet torde ligga i det förhållandet att de löneökningar som erhållits i de nyckelindustrier, där produktivitetens utvecklingen gjort dessa rättvisa, blivit tagna såsom måttstock även i industrier där samma förutsättningar ej finns.

Den danska industriproduktionen låg under det första kvartalet 1964 på en högre nivå än under motsvarande tid 1963. Enkäter bland företagare pekar på stigande produktion även under det andra och tredje kvartalet. Handelsbalansen för första halvåret visar ett betydande underskott trots en gynnsam exportutveckling. Lantbruksexporten har fördelaktiga prisnoteringar på smör och bacon i Storbritannien. På längre sikt blir dock den danska lantbruksexporten — som svarar för något mindre än hälften av landets totala export — för sin fortsatta expansion beroende av huruvida EEC-områdets protektionistiska jordbrukspolitik kommer att avskaffas.

**Högkonjunkt
i Skandinavien**

En rad åtgärder har vidtagits av centralbank och regering för att komma tillrätta med överskottsefterfrågan och bristen på arbetskraft. Diskontot har höjts med 1 procentenhet till 6½ procent samtidigt som affärsbankerna uppmanats iakttaga återhållsamhet med lånegivningen. En härigenom reducerad kreditexpansion torde i sin tur minska den höga importefterfrågan. I juni vidtogs åtgärder för att lindra den svåra bristen på arbetskraft. Antalet inkallade till militärtjänst reducerades, investeringar inom den offentliga byggnadssektorn uppsköts och avtal om utökad övertidstjänstgöring slöts.

Expansionsstendenserna har genomgående satt sin prägel på det ekonomiska läget i Norge. Industriproduktionen har fortsatt att stiga. Bruttonationalprodukten väntas öka 5 procent under 1964. Både parti- och konsumentprisindex höll sig stabila under 1963 och ökade endast med 1—2 procent. I år har under de första sju månaderna konsumentprisindex ökat med 3 procent, medan partiprisindex visar upp hälften av denna ökning.

De åtgärder som hittills har vidtagits för att bemästra inflationen har således ej varit effektiva. Bankernas utlåning, som f.n. enligt avtal med riksbanken skall begränsas, ligger högre än den överenskomna nivån. För tiden januari—juni i år överskred bankutlåningen med drygt 250 miljoner norska kronor den utlåning som skedde under motsvarande tid föregående år. Det byggnadsstopp vilket utfärdats för bl.a. industribyggnader bör dock ha medfört en viss lättnad på arbets- och kapitalmarknaderna.

Handelsbalansen har under det första halvåret förbättrats. Exporten har ökat med 22 procent och importen med 11 procent över nivån under samma tid föregående år. Huvudorsaken till exportökningen har varit större avsättning av

papper och pappersmassa. Delvis har detta skett genom lageravveckling.

På ansvarigt håll betraktar man med allvar den framtida kostnadsutvecklingen. Genom bristen på arbetskraft drivs lönerna i höjden. Det är mot denna bakgrund som man får se den efter segslitna löneförhandlingar av stortinget påbjudna löneökningen på 4—5 procent för statsanställda; inberäknat ökade sociala förmåner uppgick löneökningen till 7—8 procent.

En viss avmattning i den finska industriproduktionen gav sig till känna under senvåren. Den finska trä- och pappersindustriproduktionen har dock ej noterat någon produktionsavmattning. Produktionsökningen för dessa branscher beror framför allt på ökad exportefterfrågan. Produktionsnedgången inom den finska metallindustrin torde bero på en minskad export för denna bransch. Totalt har en starkt ökad import under det första halvåret lett till ett underskott i handelsbalansen, vilket är mer än dubbelt så stort som fjolårets.

Pris- och kostnadsnivån fortsätter att stiga. Levnadskostnadsindex låg för juni 11 procent över samma månad i fjol. En prishöjning på lantbruksprodukter väntas under hösten, varvid index i så fall går upp ytterligare. Då det sista löneavtalet innehåller en automatisk indexklausul måste man kalkylera med kompensation till löntagarna. Det instabila inrikespolitiska läget har hindrat genomförandet av en kraftfull och konsekvent stabiliseringspolitik.

**Bristande
jämvikt
i Finland**

Konjunkturläget i Sverige

Allmän högkonjunktur

I Sverige råder f.n. en livlig efterfrågan på varor och tjänster. Exporten expanderar alltså starkt. De goda avsättningsmöjligheterna har lett till ökad produktion inom flertalet industribranscher. I både kapital- och konsumtionsvaruindustrierna låg produktionen på en 6 procent högre nivå under det första halvåret 1964 än under motsvarande tid i fjol. Bristen på arbetskraft är allmän och kapaciteten är på de flesta håll hårt ianspråktagen.

Mot bakgrund av det höga kapacitetsutnyttjandet skulle man vänta att företagen fann det särskilt angeläget att öka investeringsvolymen. Statistiska centralbyråns maj-enkät pekar dock på att industrins investeringar blir ungefär lika stora 1964 som de var 1963. Från investeringsvid sidan föreligger alltså inte något extra efterfrågetryck. Totalefterfrågan är dock, inte minst på grund av den stora aktiviteten inom byggnadsverksamheten och den offentliga sektorn, tillräckligt hög för att skapa påtagliga inflationstendenser.

Tyngdpunkten i den ekonomiska politiken har legat på penningpolitiken. Diskontot höjdes i juni i fjol från 3½ till 4 procent. Därefter har riksbanken dels gjort en ytterligare diskontohöjning i januari till 4½ procent, dels utfört likviditetsuppsugande operationer i form av emittering av obligationslån och försäljning av skattkammарväxlar samt försämrat affärsbankernas lånevillkor i riksbanken. Affärsbankernas utlåning ökade med 6 procent mellan november 1963 och maj 1964. För motsvarande period 1962—63 var kreditexpansionen 11 procent.

PRODUKTIONSUTVECKLINGEN

Produktionen i järnmalmegruvorna har fortsatt att ligga kvar på samma höga nivå som under det första kvartalet. Exportutsikterna för järnmalm kan betecknas som ganska goda. Detta beror på att den internationella stålkonjunkturen förbättrades mot slutet av 1963. Orderstocken kan anses såsom god både från hemma- och exportmarknaderna.

**Hög aktivitet
inom
industrin**

Tillverkningskapaciteten inom järn- och stålverken har under hela detta år varit praktiskt taget fullt utnyttjad. Produktionen väntas stiga även under resten av året, tack vare att nya kapacitetstillskott kommer att tas i bruk. Priserna har en uppåtriktad tendens på såväl hemmamarknaden som exportmarknaderna. Det är första gången sedan 1960 som en exportprisökning här noteras. För det rostfria stålet är prisläget fortfarande tryckt, då det råder överkapacitet i Västeuropa.

Produktionsuppgången inom verkstadsindustrin fortsätter för samtliga delbranscher. Lagren av såväl färdigvaror som råmaterial börjar allmänt betraktas som otillräckliga. Leveranstiderna tenderar att bli längre. Exporten låg på en avsevärt högre nivå under första halvåret 1964 jämfört med motsvarande tid 1963. Den största ökningen företedde de elektrotekniska artiklarna med drygt 40 procent. Man väntar dock att orderingången från exportmarknaderna skall avta något under tredje kvartalet.

Varvsindustrins produktion har under senare tid varit ganska konstant. Orderingången har haft svårt att hålla jämna steg med leveranserna med följd att orderstocken börjat minska. Prisläget är fortfarande otillfredsställande. Produktionsnivån är dock så hög, att bristen på yrkesarbetare snarast skärpts.

Igångsättningen av nya byggen överstiger betydligt förra årets värden. På grund av den milda vintern blev säsongvariationerna inom byggnadsverksamheten mindre än vanligt. Bristen på arbetskraft är stor. Det råder en viss brist på byggnadsmaterial, vad gäller tegel och snickerier. Produktionsuppgången inom byggnadsämnesindustrin har enligt konjunkturinstitutet fortsatt med oförändrad takt under det andra kvartalet.

Produktion och export har stigit inom skogsindustrin. Exporten av massa låg det första halvåret volymmässigt 16 procent högre än första halvåret 1963. Genom att exportpriserna gått upp blev den värdemässiga ökningen 26 procent. Den volymmässiga exportökningen var något större för sulfitmassa än för sulfatmassa.

Läget inom textil- och sömnadsindustrin är inte fullt så ljust som inom övrig industri. De på sysselsättningsuppgifter baserade beräkningarna tyder på att produktionen ökat långsammare än konsumtionen. Följaktligen har importens andel av konsumtionen vuxit. Triåfabrikerna har dock enligt senast tillgängliga uppgifter kunnat registrera en ökad orderingång.

För jordbrukets del rapporterades i mitten av juli att höbärgningen gått bra och att höets kvalitet i hela landet var normal eller bättre än normal. I övrigt väntades med undantag för höstvetete blott medelmåttiga skördar. Betydande variationer förelåg mellan olika områden. Som en följd av besvärliga väderleksförhållanden i nordligaste och vissa delar av södra Sverige under sensommaren torde skördeutsikterna ha försämrats något sedan juli.

UTRIKESHANDEL OCH VALUTARESERV

**Export-
uppgången
fortsätter**

Under första halvåret 1964 var exporten värdemässigt 21 procent större än under första halv-

året i fjol. Motsvarande tal för importen var 16 procent. Denna utveckling har inneburit en påtaglig förbättring av handelsbalansen. Underskottet i denna under första halvåret var 25 procent mindre i år än under förra året. Vid utgången av juni uppgick den svenska valutareserven till 4 600 miljoner kronor, vilket är 581 miljoner kronor mer än i juni 1963.

Utrikeshandelns fördelning på länder och ländergrupper har undergått vissa ändringar under senare år. Exporten till EFTA och EEC har ökat ungefär lika mycket och åtskilligt starkare än exporten till övriga världen. På importsidan har ökningen från EFTA varit mångfaldigt större än från såväl EEC som övriga länder. Inom EFTA är det fråga om en märkbar ökning av den inter-nordiska handeln. Ett allmänt intryck är att EFTA-samarbetet håller på att bli av stor betydelse för den svenska ekonomin.

INVESTERINGSVERKSAMHETEN

Det nuvarande konjunkturuppsvinget har pågått i drygt ett år. Som nämnts ovan närmar sig ett flertal industribranscher kapacitetstaket. Man väntar sig på detta stadium av en konjunkturfas att industrin sätter i gång med de investeringar som är nödvändiga för att bygga ut produktionskapaciteten. Investeringsbenägenheten hos den svenska industrin avviker emellertid från den i andra länder, där planerna pekar på starkt ökade investeringar under 1964.

Enligt statistiska centralbyråns investeringsenkät i maj kommer investeringsvolymen för den egentliga industrin (exkl. el-, gas- och vattenverk) att räknat i fasta priser under 1964 vara några procent lägre än 1963 även om man tar hänsyn till den underskattning av det faktiska

**Stagnerande
industri-
investeringar**

utfallet som erfarenhetsmässigt görs. De industribranscher som avviker från mönstret är den elektrotekniska industrin och träindustrin, där investeringarna i båda fallen väntas öka med drygt 40 procent. I den förstnämnda branschen faller den huvudsakliga ökningen på posten maskiner och apparater och i den sistnämnda på industribyggnader. Den största nedgången svarar skogsindustrin för. Här väntas investeringsvolymen stanna vid endast drygt 50 procent av den som uppnåddes rekordåret 1962.

Det finns flera tänkbara förklaringar till den låga investeringsbenägenheten inom den svenska industrin. Man kan således peka på den relativt svaga vinstutvecklingen under de senaste åren. En undersökning¹⁾ av ett hundratal större svenska företags bokslut visar, att bruttosparandet inte oväsentligt sjönk under åren 1962 och 1963. Då företagarnas vilja att investera synes vara starkt beroende av tillgången på självfinansieringsmedel har denna nedgång, som kan antas vara representativ för en stor del av industrin, troligen haft en återhållande effekt på investeringsverksamheten. Därtill kommer att möjligheten att kompensera den minskade självfinansieringen med lånat kapital försvårats genom den skärpta kreditpolitiken. Den omfattande bostadsproduktionen har tagit kapitalmarknaden hårt i anspråk och utrymmet för industrin att emittera lån har begränsats.

En annan faktor som tidigare berörts är att en mycket stor del av nedgången i investeringsverksamheten hänförs till skogsindustrin. Under sextiotalets första år färdigställdes ett stort antal investeringsprojekt, som påbörjats flera år innan försvagningen av marknadsläget

1) Skandinaviska Banken, Kvartalsskrift 1964:3

för flertalet skogsprodukter satte in. De i år väsentligt förbättrade avsättningsmöjligheterna och de gynnsamma långsiktiga efterfrågeprognoserna kan förmodas komma att stimulera till utbyggnader av kapaciteten. En bromsande faktor synes dock vara svårigheterna inom vissa områden att erhålla en tryggad tillförsel av virke.

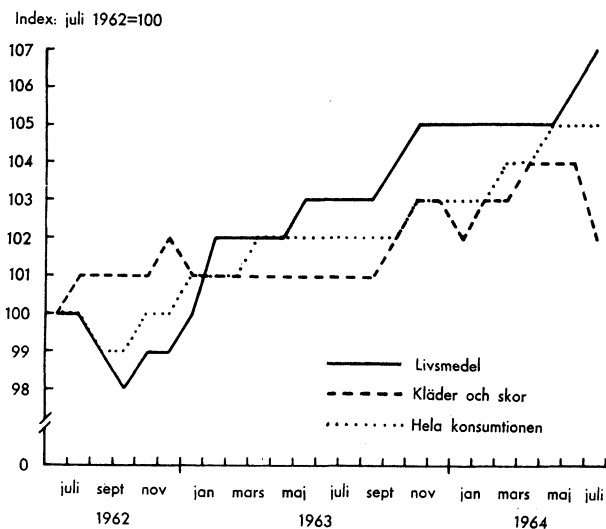
Enligt beräkningar måste investeringsvolymen inom industrin stiga med cirka 7 procent såväl 1964 som 1965 för att långtidsutredningens prognos skall uppfyllas. Med tanke på årets utveckling skulle således krävas en mycket stark uppgång i investeringarna nästa år. Utsikterna härför är också ganska ljusa. Således kan man för innevarande år räkna med väsentligt bättre vinstutveckling. Vidare har situationen inom skogsindustrin förbättrats. Slutligen kan man också peka på att det beräknade värdet av påbörjade industribyggnader under januari—maj i år låg åtskilligt högre än under 1963. Då det mest kostnadskrävande byggnadsskedet inträffar lång tid efter påbörjandet är detta en indikation om en höjd investeringsvolym 1965.

Till skillnad mot vad som gällt inom industrin har investeringarna i bostäder och de offentliga investeringarna stigit betydligt sedan 1960—61 och överskridit den tillväxttakt som prognosticerades i långtidsutredningen. Expansionen av bostadsbyggandet fortsätter i år. Värdet av under perioden januari—maj 1964 påbörjade flerfamiljshus var inte mindre än 41 procent större än under samma tid i fjol. Vid denna jämförelse måste man dock ta hänsyn till den låga igångsättningen den stränga vintern 1963. Även de offentliga investeringarna kommer att öka i år, även om vi kan räkna med en viss uppbromsning på den statliga sidan under andra halvåret.

LÖNE- OCH PRISPOLITIK

Löneglidning Den beräknade genomsnittliga timförtjänsten inom hela industrin var för vuxna manliga och kvinnliga arbetare 3,2 resp. 3,8 procent högre i maj 1964 än ett kvartal tidigare. Detta tyder på en relativt snabb löneglidning. Orsaken till denna är till stor del att söka i det ansträngda arbetsmarknadsläget. Antalet lediga platser under juni uppgick till 163 000, medan antalet tillsatta endast var 97 000. Det är främst inom byggnads- och anläggningssektorn som den största knappheten på arbetskraft råder och där har man för närvarande förmodligen den högsta löneglidningen. Från denna sektor utgår gärna impulser till löneyft inom andra delar av arbetsmarknaden. Man kan därför förutse betydande lönehöjningar utöver de avtalsmässiga även under återstoden av året.

Figur 4. Konsumentprisindex
juli 1962—juli 1964

Källa: Statistiska centralbyrån

Konsumentprisindex var i juli drygt 3 procent högre än tolv månader tidigare. Sedan årets början har uppgången varit 1,7 procent. Viktiga element i höjningen har varit de stigande bostadskostnaderna och höjda statliga taxor. Index för partipriserna, som trendmässigt har stigit långsammare än konsumentprisindex, har under trycket av den allmänna internationella högkonjunkturen under den sista tolv månadersperioden stigit mer än detta. Särskilt noteras att importprisindex gått upp med cirka 5 procent sedan förra sommaren, vilket visar att trycket på den svenska prisnivån delvis kommer utifrån.